

Böloni György :

Az igazi Ady

Az Ady Endre körüli irodalom az utolsó években egyre nagyobb arányokat ölt. Ady Lajosnak, Hatvany Lajosnak, Makkai Sándornak különböző megvilágítású könyvei után újabb kötetek viaskodnak Ady igazi arcáért. Révész Révész Béla és Schöphlin Aladár könyvei után Párisban megjelent Böloni György nagyrértékű műve : „Az igazi Ady” címmel, mely minden igazságtalanságot, el tulajdonítást és minden félremagyarázást lemos a nagy költő emlékéről.

Még ma is, immár tizenhat éve halálának, két tábor ádáz harca folyik művészi hagyatékaért. Mindkettő magának vallja Ady dicsőségét, mindkettő saját költőjének tartja őt, bár érveléseik megvilágítása teljesen ellentétesek. Az eddig megjelent tanulmányok és Ady-magyarázatok ráfogták a költőre, hogy a sirva vigadó magyar nemes urak nábobos hegedüse ; míg a másik tábor a forradalom nagy költőjét látta benne.

E nagy harcnak eldöntésül jelent meg Böloni György könyve, amely a költő életével, életfölfogásával és írásait tárja elének a valóságot.

Egy párisi magyar fotó-művész főlvételeivel illusztrált hatalmas mű a „hét-szilvafás” a Szilágyságból indul Páris büvös, platánfás álmai felé. Itt ismerkedik meg Bölonival, feleségével Itókával, Lédával, akiknek megértő környezetében hosszú évek szomorú és vig napjait éli le a nyugati Metropolisban. Itt szakad rá nagy betegségének tudata, mely kísérője lesz költészete hangulatának egész életén keresztül. (Égő, tüzes seb vagyok). Levelek, kéziratok és baráti panaszok idézete, mind-mind betekintést adnak énjének legelrejtettebb zugába is. Ezek az értékes gyűjtemények hiven elénktárlják nagy költőnk valóságos, meg nem hamisított emberségét és zseniségét, melyek-

nek tisztaságát és igazi arcát eddig oly rosszakaratuan és gazul elhazudták előlünk.

A párisi évek legszebb napjait Muzsájával, Lédával töltötte. Ezeket a napokat, melyek olyan sokban hozzájárultak Ady zsenijének kiforrásához nem tagadhatjuk el Lédá fönséges asszonyiságától. Összeveszések idején Itókánál kereste a menedéket. Ide vonult vissza a nagyváros zaja elől, hogy versein nyugodtan dolgozhasson. Ilyenkor kis hotel-szobákban, kávéházak félreesett csendes zugjaiban születtek meg a halhatatlan Ady-dalok.

Máskor nyugtalan vére „idegen vidékekre” vágyott. Otthagytta Páris s Lédával bejárták a Földközi tenger partjait. Nizza, Monte-Carlo felsőbbrendű szépsége nem nagyon hatottak rá. Nem volt természetimádó, mint Petőfi. Őt az élet kiélése vonzotta ; az élet nagy költője volt. Hamar otthagytta a tengerparti kis hotelszobát is. Pestre, Zilahra, Érmindszentre, majd ismét Párisba kerül ; bár akkor már Páris előtte ígését vesz-tette.

Ezekben az években Ady idegállapota rosszabbult. Itt kezdődik költészetének forradalmi színvallása és jelentkezik a nagy Ady-barát, a mecénás Hatvany Lajos. Az év legnagyobb részét Pesten tölti. Dolgozik a Népszava mellett a „Huszadik század”-nak és a „Nyugat”-nak. Ebből az időből ered az „Elbocsátó szép üzenet” című Lédának írt verse, mellyel örökre szakított Muzsájával s szívét már a csucsai Boncza-vár Csinszkája vonzotta. Az Elbocsátó szép üzenet után három évre megesküdött Boncza Bertukával. „A menekülő élet”, „Magunk szerelme”, „Ki látott engem” verseiben új életbelendülést látunk a szerelemtől megfiatalodott és megnyugodott Adyban.

Költészetének forradalmi hangja magával ragadja a haladó szellemű kortársainak legnagyobb részét. Jászi Oszkárt, Garami Ernőt, Révész Bélát s utolsó erejéig harcol mellette embertelenül visszatüskésítő nagy írónők, a pacifista Kaffka Margit.

Rákosi-Krebsz megkezdi ádáz támadásait Ady zsenije ellen tüzön-vízen át és még Gyóni Géza fogságát is arra használta föl, hogy nevével a vele egy eszméért küzdő Adyn végigverhessen.

Az egész országban elhatalmasodott vita és tollharc már később annyira elfajult, hogy lehetetlenné tette könyveinek újabb kiadását. Nem akadt kiadó, aki vállalkozott volna rá. Ady zsenijét védve műveinek kiadása mellett legtovább harcolt Hatvany Lajos. De a kitartó „Kazinczy” nagy szeretetét is félrelökte az Ady-gyűlölet örült áradata.

A világháború utolsó évében Ady teljesen visszavonul. Betegsége és az ellene szított gyűlölet-hadjárat annyira lerontották egészségét, hogy már írni sem tudott. 1918 nyarán mégegyszer fölcsillan az élet a nagy fekete szemekben, mégegyszer megdobban a lángoló szív a forradalom szomorú őszi estéjén, de szíve egyre gyengül, ereje elhal s a nagy költő két hónap múlva már halott.

Halhatatlan verseinek minden sora, életének és utolsó napjainak minden csúfos kudarca szentül igazolja, hogy nem volt a gögnek, a sirva-vigadó úri mulatásnak dinom-dánomos költője: Ady a kitagadottak, a szenvedők, a kizsákmányoltak forradalmára volt, mert:

„Ennyi búsulással fényesen nyílnék meg az Ég,
Ahol csak Ég és okos üdvösség van
S itt nem elég.”

L. E.

Magister : SZERELMES ISTENEK

Mint Magister legtöbb írása, úgy új könyve is történelmi tárgyú. Sőt azt lehetne mondani: világtörténelem, amelyet író írt, akinek egyik főgondja a poetikai forma. Magisternél ez egészen eredeti. Legjobban érdeklik az emberi tetteknek lelki-indító-okai, amiket Magister mint mindig, most is a férfi és nő szerelmi találkozásában keres a freudi lélekelemzésnek módszerével. Első ilyen irányú könyve, a Filmtekercsek is freudi értelmezésű történelmi filmdramákból áll, másik kötete a Száz asszony — Napoleon korabeli nők összefüggő, lélekelemző élettörténete. Új könyve a Szerelmes Istenek a férfi és a nő hatezer éves regényének első kötete.

Az ember ősi ösztönöket hozott magával első társadalmi közösségeibe. Ezeknek az ösztönöknek találkozása az anyagi szükségszerűséggel szabták meg a közösségek fejlődésének útját, törvényeit s teremtették meg isteneit. Magister szerint tehát a világtörténelem : a materiális

tényezők és ősi ösztönök egymásra hatása. Minden harcnak, kultúrák keletkezésének és fejlődésének, mithoszoknak ez az eredete.

Magister mintha regényt akart volna írni, úgy vonultatja fel ezeket a harcokat, úgy mutatja be az emberek és istenek életét a tabutól a mózesi örökség kiteljesüléséig : a zsidóság nagy harcáig a szerelem idegen istenei ellen. Minden úgy él ebben a könyvben, mint egy regényben, még a törvények is előttünk keletkeznek. Öt-hat ezer év előtti emberek támadnak fel s kísértetiesen döbentenek bennünket arra, hogy tőlük kapott lelki komplexumok irányítják mai napjainkat is. Ez talán ebből a könyvből levont konklúzió is lehetne, azzal a következtetéssel, hogy minden, még az egyén fejlődése is attól függ, hogy az örökölt, vagy szerzett szervi és más diszpozíciók mennyiben használtattak föl az ősi ösztönök módosítására.

Magister könyve kivételes értékének